

Forretningsetikk, samfunnsansvar og omdømmerisiko

Lasse Birkeland

Nasjonal Fagkonferanse Offentlig Revisjon

Gardermoen 30 oktober 2012

Habilitet

- [Dagbladet 21.3.12:](#)



- [Tillit på spill](#)
- Et eventuelt tillitstap som følge av disse sakene rammer ikke bare regjeringen, men hele demokratiet.

Bekjentskap - Vennskap

- Ikke nødvendigvis ulovlig?
- Ikke nødvendigvis inhabil?
- Men er det klokt?

Søke råd og følge råd

Problemet er det skjulte – må unngås
– Diskuter/orienter med andre og
dokumenter

Trussel mot tillit

- "Revisjon =Salg av tillit"

Uryddighet kan ramme hele profesjonen

NYHETER • DEL 1 • SIDE 2-3

**«Du finner ikke én
eneste venn av meg
i noen styrer der
Næringsdepartementet
har eierinteresser»**

Næringsminister Trond Giske



Etiske regelverk

- Strengere regler – manglende håndhevelse
- Bli bedre til å følge sine egne etiske retningslinjer
- Kontrollen utgjør 0,4% av samlede utgifter til forvaltning
- Etikk redusert til å være et pent ord

6 Økonomi

Torsdag 4. oktober 2012 Aftenposten

Etikkarbeidet i Oljefondet er blitt svekket med Sigbjørn Johnsen som finansminister, mener Changemaker. - Jeg kjenner meg ikke igjen i dette, svarer Johnsen.

- Etikken dårligere under Johnsen

OLJEFONDET
KRISTOFFER RØNNEBERG

- Det er som om vi har verdens strengeste straffelov men at den håndheves av verdens minste politistyrke som i tillegg må be Justisdepartementet om lov før de arresterer noen, sier Changemaker-leder Ingrid Aas Borge.

I en rapport som legges frem i dag foreslår organisasjonen Changemaker konkrete tiltak for å få Statens pensjonsfond utland - best kjent som Oljefondet - til å bli bedre til å følge sine egne etiske retningslinjer.

Fondet, som ved årsskiftet var verdt 3100 milliarder kroner fordelt på over 8000 selskaper, har strenge etiske regler for selskapene det investerer i. Jobben med å sjekke om disse reglene blir fulgt, er overlagt til det såkalte Etikkrådet, som består av et sekretariat på åtte personer.

- Etikkrådets budsjett er på 11,6 millioner kroner. Det tilsvarer bare 0,4 prosent av de samlede ut-



Organisasjonen Changemaker mener oljefondetikken er blitt svekket etter at Sigbjørn Johnsen overtok som finansminister i 2009.
FOTO: ALJUN BRAASTAD, NTB SCANPIX

giftene Norges bank har til forvaltningen av Oljefondet, sier Changemaker-leder Ingrid Aas Borge.

Mener etikkarbeidet er svekket
Hun legger til at hun synes etikkarbeidet i Oljefondet ble betydelig svekket etter at Sigbjørn Johnsen overtok som finansminister i 2009.

- Etikk er redusert til å være et pent ord. Vi ser en klar tilbakegang etter at Johnsen overtok,

noe som er beklagelig, sier Borge.

Bekymringen deles av Arild Hernstad, leder i Framtiden i våre hender.

- Ambisjonsnivået for etikkrådet blitt senket. Det er fryktelig synd, fordi det er mange andre fond som gjør mye spennende og utvikler etikkreglene, sier han.

Johnsen: Har styrket arbeidet
Finansministeren sier at han ikke kjenner seg igjen i kritikken.

- Siden 2009 har arbeidet med ansvarlig investeringspraksis blitt utviklet og styrket. Blant annet har vi opprettet et program for miljørelaterte investeringer og deltatt i internasjonalt samarbeid og forskning, sier han.

Changemaker-rapporten konkluderer med at Etikkrådet må få mer penger og langt flere ansatte - en mangdobling, mener Borge.

I tillegg mener organisasjonen at rådet må fristilles fra Finansdepartementet og gis retten til å fatte avgjørelser om å trekke fondet ut av uetiske selskaper. Ordningen i dag tilsier at rådet sender en rapport til departementet, som deretter tar avgjørelsen.

Et uavhengig etikkråd vil gjøre det vanskeligere for kritikere å beskyldje Oljefondet for å ta politiske hensyn når selskap blir utestengt - og når de ikke blir det, slik tilfellet var med det kinesiske selskapet PetroChina, som Etikkrådet ville kaste ut av fondet men der departementet sa nei.

Mindre politisk?
Etikkrådets leder, Ole Mestad, ønsker ikke å kommentere rapporten, som han ennå ikke har lest.

Men han sier seg delvis enig i en av Changemakers konklusjoner - at et uavhengig Etikkråd kan sende et signal om at beslutninger om å trekke ut et selskap ikke er en politisk handling.

- Hvis man gjorde rådets beslutninger endelige, ville det kanskje kunne markere tydeligere avstand fra politiske myndigheter. Men samtidig tviler jeg på at en i alle sammenhenger ville oppfattet dette i de selskapene og landene som blir berørt, sier han.

Finansminister Johnsen påpeker at det er Stortinget som har bestemt at departementet er ansvarlig for forvaltningen av fondet.

- Uttrekk av et visst omfang kan påvirke forholdet mellom avkastning og risiko og bør ikke ses løst fra det øvrige arbeidet med ansvarlige investeringer, sier han.

Søk i Oljefondet
Sjekk Oljefondets investeringer i Aftenpostens omfattende database, som strekker seg tilbake til 2006: ap.no/oljefondet.

SAS

Omdømmerisiko

Omdømme



Omdømme

Fra den enkelte til hele gruppen
og bransjen

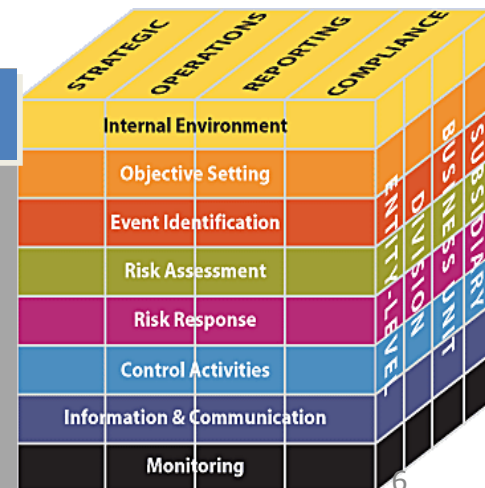
Omdømmerisikoer

- Uetisk virksomhet
- Dårlige produkter og leveranser
- Negativ mediaeksponering
- Kritikkverdig personlig opptreden
- Interne stridigheter
- Økonomiske forhold



Key Concepts

Events and risks
Risk appetite and risk tolerance
Portfolio view



Absurd situasjon. Revisjonsselskapet Andersen Norge har bare kort tid igjen å leve. Ett av landets beste revisorerteam opplever det absurde å miste merkevaren og identiteten over natten.

90 år i vasken. Gjennom 90 år har Andersen bygd seg opp til et globalt merkenavn basert på tillit, ærlighet og soliditet. Det tok noen måneder å rive ned alt sammen.

Andersen vekk før sommeren

KATHRINE ASPAAS
KJETIL TARALDSEN

Sorg og sinne. Påkestemningen kunne vært bedre i Andersens hovedkontor på Skøyen i Oslo. Selskapet må finne seg en partner. Fort. Ett av landets største revisjonsselskaper kan ikke lenger leve med navnet sitt. Enron-skandalen i USA har gjort det umulig.

Andersen-sjef Erik Mamelund bekrefter at situasjonen oppleves som absurd.

– Jeg forstår at dette ser absurd ut fra utsiden, og absurd er nok et godt ord for å beskrive følelsene internt i selskapet. Vi har vært stolte av Andersen-navnet, og har bygget opp et kjempeteam i Norge. Vi er først og fremst veldig lei for det som skjer nå, sier Mamelund.

Forhandler

Det som skjer er at Andersen Norge forhandler med konkurrenten KPMG om å inngå et partnerskap. Om det er snakk om en fusjon eller et oppkjøp ønsker ingen av partene å kommentere. Men en ting er sikkert:

– Vi kan ikke stå alene, sier Mamelund.

Årsaken er at Andersens virksomhet i USA – en av hovedbrønnene i Andersens-systemet – forsvinner. Selskapet er under offentlig etterforskning, tiltalt for å ha selag tusenvis av dokumenter i forbindelse med Enron-konkursen i fjor høst.

– Vi har ikke lenger noe nettverk i USA, og våre klienter er avhengig av det. Derfor er vi nødt til å finne en partner så fort som mulig.

Partnerjakten er intens for samtlige av Andersens kontorer verden rundt. Før helgen ble det klart at New Zealand- og Russland-kontoret går sammen med konkurrenten Ernst & Young, mens kontoret i Canada sannsynligvis slår seg sammen med KPMG.

Kunder på vakt

Dokumentene om at Andersen

fakta

Arthur Andersen i Norge

- ▼ Har 600 ansatte, hvorav 36 er partnere som står solidarisk ansvarlige for den norske virksomheten.
- ▼ Har rundt 2000 klienter i Norge, som fortsatt skal ha revisortjenester, og som skal holde ordinære generalforsamlinger i løpet av de to neste månedene.
- ▼ Må skaffe seg en partner i løpet av de neste ukene. Anser alle «de fire store» revisjonsgigantene som aktuelle partnere: Price WaterhouseCoopers, KPMG, Ernst & Young og Deloitte & Touche.

Arthur Andersens største norske kunder

- Telenor
- Den norske bank
- Orkla
- Norske skog
- Petroleum Geo Services
- Elkem
- Schibsted
- Det norske Veritas
- Posten Norge
- Statoil
- Vinmonopolet
- Rieber & Søn
- Totalfinalif Norge

12. mars, uten at problemstillingene etter Enron-kollapsen ble diskutert.

– Jeg regner med at det nåværende revisorerteamet i Andersen Norge følger med over til et eventuelt nytt selskap, og at Vismaffr beholder dette teamet, sier finansdirektør Tore Bjerkan.

Kraftleverandøren Hafslund har nylig satt revisorjobben ut på anbud, men hevder at det skyldes nylige oppkjøp og sammenslåinger. Mange av de nye selskapene bruker ulike revisorer, og nå skal de samordnes i ett. Hafslund skal ha utpekt ny revisor innen generalforsamlingen 14. mai.



Må ha partner: Toppsjef Erik Mamelund i Andersen Norge jobber på spreng for å finne en løsning for sine 600 ansatte etter at Andersen-navnet er blitt ubrukkelig.

FOTO: SVEIN ERIK FURULUND

Telenor skal holde ordinære generalforsamlinger i løpet av de to neste månedene. Da må det jo være klart hvem som skal revidere dem i år?

– De teamene som jobber med kundene i dag vil fortsette å jobbe som før, så det er neppe noe problem.

– Dere må selvsagt se

fremover, men hvordan jobber dere for å takle den interne sorgen over å miste identiteten i løpet av så kort tid?

– Når vi snakker med de ansatte får vi jo høre at de har vært stolte av Andersen-navnet, og er lei seg over det som skjer. Men vi

må ta det rasjonelt, og ta situasjonen til etterretning. Vi har god tro på at vi finner en god løsning. Vi skal videreføre det beste av det vi har hatt, og kombinere det med det beste dit vi kommer.

– Kan dere leve med en uavklart situasjon i mer enn et par måneder?

– Jeg ønsker ikke å komme med noen frist, men det er klart vi ønsker å få til noe så fort som mulig. Høst i løpet av de nærmeste ukene. Men vi har absolutt tid nok til å finne en løsning som vi blir fornøyd med alle sammen, sier Mamelund.

Snipp, snapp, snute, så er det nok slutt med Andersen-navnet. I USA flykter kundene og det «norske» merkenavnet nærmer seg null i verdi.

Norsk merkenavn rett i søpla

BAK NYHETENE

Utdanningsdepartementet



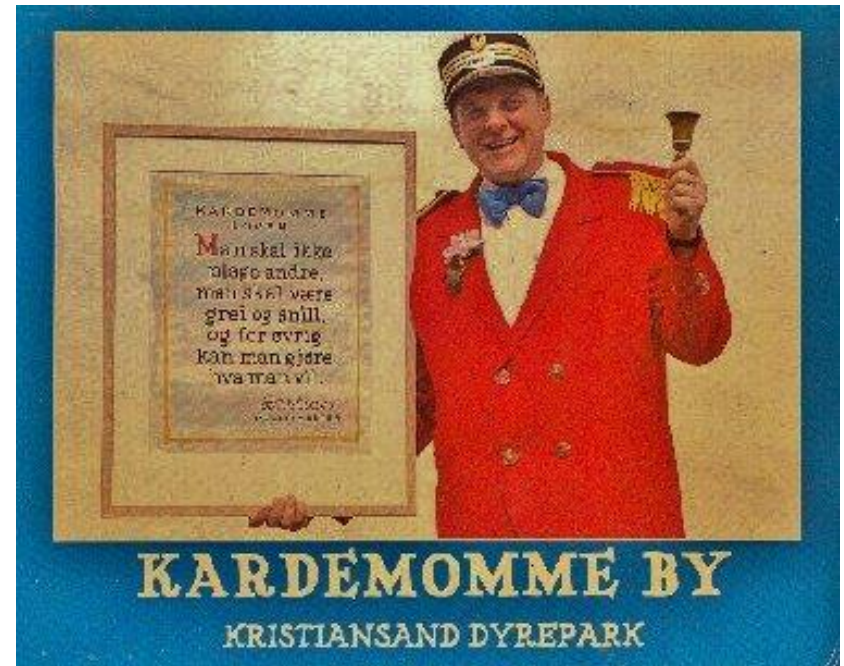
drømmen var det nok. Han var en foregangsmann på mange

utvandrernes navn troig være borte fra den internasjonale stjernehimlen. En trist er det likevel: De aller

Oppskriften på å oppnå et godt omdømme

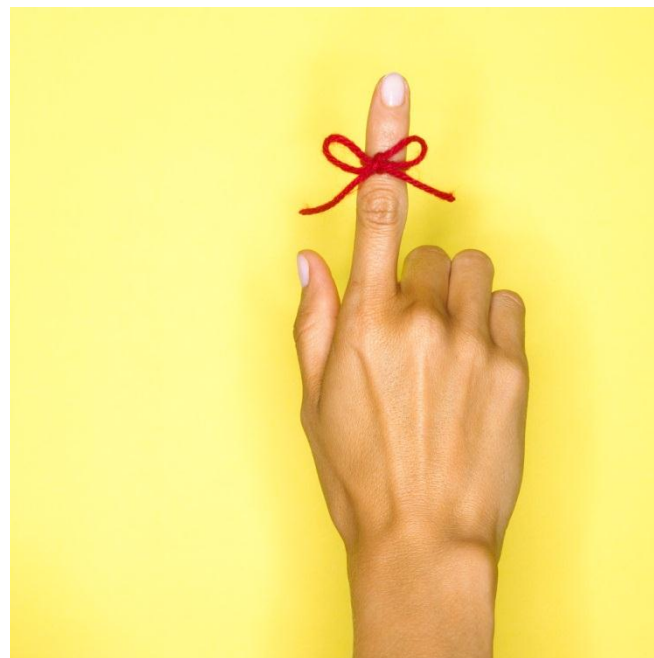
Kardemommeloven er fremdeles den beste oppskriften;

1. At bedriften holder det den lover
2. Å gi et sympatisk inntrykk
3. Å fremstå troverdig i media



Kjøpt oppmerksomhet (Sponsing) har sine fallgruver;

- **Hvor mye koster det?**
 - Ikke rart at tjeneste er dyre når man bruker millioner på omdømmebygging
- **Hvem nyter godt av det?**
 - Private fordeler og vennetjenester
 - Sjefens interesser som bestemmer
- **Naturlig link selskap – sponsorobjekt?**
 - Idrett – sportsutstyr
 - Fotball – kraftselskap



Forretningsetik

Hva er etikk og moral?

✘ **Etikk** (gresk "ethos") er **læren** om rett og galt

- + Normen vi legger til grunn for ord og handlinger
- + Noen retningslinjer er universelle, andre varierer med tid og sted
- + Tradisjonell norsk etikk er basert på menneskets rett til fri selvbestemmelse

✘ **Moral** (latin moralis) er **handlinger** som følger av etikken

- + Seder, skikker, tradisjoner
- + Samfunnets meninger om riktige og gale handlinger
- + "Du skal gjøre det **vi** mener er riktig"

Etikk er tankene om galt og riktig (lære)
Moral er hvordan man oppfører seg i praksis (liv)

Bør denne familien få bli i Norge ?



Bør familien få bli i Norge?

- 61 % vil at familien skal få bli i Norge tross avslag på asylsøknaden
- 21 % vil at søknaden skal behandles på nytt av nordmenn vil at familien skal utvises
- 16% vil at familien skal utvises
- 2 % vet ikke

Deskriptiv etikk – men den kan få normativ virkning.....



Normativ etikk

formulere grunnleggende moralske prinsipper



Håndtering av etisk dilemma

- En betrodd medarbeider har forsynt seg av kassen.
- Han har forsøkt å skjule det på finurlig vis.
- En regnskapsmedarbeider oppdager ulovligheten og konfronterer medarbeideren.
- Han forteller at pengene er et lån som er brukt til en meget kostbar medisinsk behandling av hans kreftsyke sønn. Han har god grunn til å tro at NAV vil dekke utgiftene og dermed kan pengene betales tilbake.
- **Hva skal regnskapsmedarbeideren gjøre?**



Løsning av etiske dilemmaer

Åtte steg langs veien (Bror Petter Gulden)

Analysere situasjonen

Klargjøre forholdet

Etiske sider ved forholdet

Handlingsalternativer

Hvem berøres ?

Mulige konsekvenser av handlingen

Valg av handling

Konsekvenser av handlingen

Debriefing: Hvordan gikk det?



Trengs etiske regler?

✘ Mye har skjedd på få år

✘ Sporene skremmer

- + Enron og Siemens skandalene
- + Oslo kommune, Romerike vannverk, Forsvaret
- + Norske selskaper på "glattisen"; Telenor, Statoil, Yara, Kongsberg

✘ Internasjonal bevisstgjøring

- + Enron skandalen ledet til SOX
- + Børsnoterte selskaper må være compliant
- + Fokus på leverandører og underleverandører

✘ Selskapets omdømme;

- + Økt oppmerksomhet fra styre og ledelse
- + Codes of Conduct og compliance

✘ Medias søkelys

- + 4. statsmakt. Folk vil vite.
- + Gravejournalister med høy profesjonalitet



God revisorskikk og DnRs regler om etikk



IFACs nye regler / DnRs etikkregler

- Prinsippbasert regelverk som stiller krav om at revisor **IDENTIFISERER, VURDERER** og **HÅNTERER TRUSLER** mot etterlevelsen av de grunnleggende prinsippene
- ... og **dokumenterer** disse vurderingene/handlingene
- DnR 070912 (EU-kommisjonen):
 - ..ha krav til uavhengighet mer basert på at revisor vurderer trusler mot uavhengigheten og treffer tiltak for å redusere disse



God revisorskikk og DnRs regler om etikk

Trusselkategori (100.10)

Definisjon og **eksempel**

Egeninteressesetrussel

"egne interesser som går på tvers av klientens eller brukers interesser"

Nær forretningsforbindelse med den reviderte

Egenkontrolltrussel

"direkte eller betydelig innflytelse på den informasjon som skal revideres eller attesteres"

Avdekking av vesentlig feil ved ny vurdering av eget arbeid

Partsrepresentanttrussel

"fremmer klientens interesse i slik grad at det kan oppfattes at revisor ikke er objektiv"

Å opptre som fullmektig for en attestasjonsklient i en rettstvist

Fortrolighetstrussel

"fordelaktige standpunkter i klientens interesse pga nære forbindelser med klienten"

Revisor aksepterer gave fra den reviderte

Presstrussel

"reelle eller oppfattede trusler fra styret som forhindrer revisor fra å handle objektivt"

Revisor trues med tap av oppdrag som følge av uenighet med styret

Ett eksempel - egenkontrolltrussel

Ubehagelige problemstillinger

- E 100.10 (b) egenkontrolltrusler, som kan oppstå hvis revisor må **revurdere en tidligere konklusjon**,
- E 200.5
egenkontrolltrusleravdekking av vesentlige feil ved **ny vurdering av eget arbeid**.

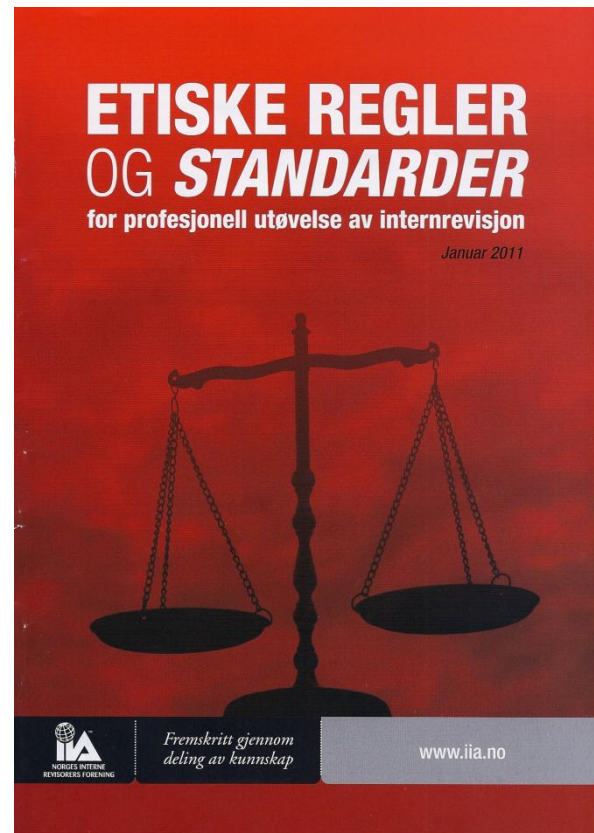
Ovenstående ofte kombinert med trussel om å finne en annen revisor

- MVA
 - Stiftelsesloven
- ➔ hvor langt bakover i tid?



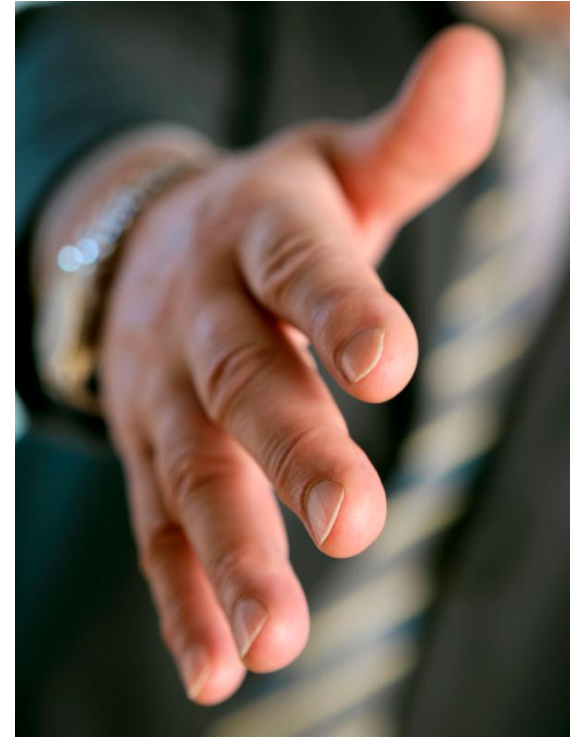
IIA etiske retningslinjer

- For generelle?
- Er det tilstrekkelig med
 - IIA stds
 - eller bedriftens retningslinjer
 - eller egne for Internrevisjonen?



Generelle retningslinjer ?

- ”Konsernet er avhengig av omverdenens tillit. Kunder, myndigheter og samfunnet for øvrig må til enhver tid ha tillit til konsernets profesjonalitet og integritet”.
- ”Dette fordrer at konsernet med dets ansatte og tillitsvalgte opptrer med aktsomhet, redelighet og objektivitet, herunder lojalt følger det regelverk og de vilkår som myndighetene fastsetter”.
- Den ansatte skal opptre korrekt og hederlig og utøve arbeidet i samsvar med god forretningsskikk”



DISKUSJON – ØVELSE – TRENING !!

Utbredelse

- Hvor mange av dere jobber i selskaper med forretningsetiske retningslinjer?
- Hvor ofte spør dere kunder om deres forretningsetiske retningslinjer?
- Kun for store virksomheter?
- Betydning i revisjonsutførelsen?



Viktige etiske forhold

- ✘ Hvem omfattes av reglene?
- ✘ Vårt forhold til nærstående
- ✘ Ansattes opptreden
- ✘ Diskriminering
- ✘ Adgang til å drive næringsvirksomhet
- ✘ Deltakelse og verv i næringsvirksomhet
- ✘ Revisoroppdraget
- ✘ Taushetsplikt
- ✘ Økonomiske fordeler, gaver mv.
- ✘ Markedsføring
- ✘ Oppbevaring av data
- ✘ Varsling
- ✘ Brudd på etiske regler



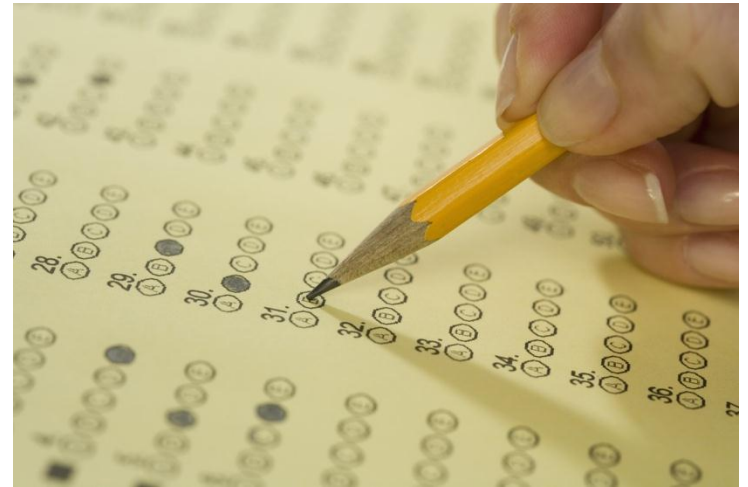
Hvordan lage etiske retningslinjer?

- Engasjer **alle** ansatte i arbeidet
- Sett av godt med tid (gjerne en hel dag)
- Identifisere alle områder som kan berøres
- Gå fra det generelle til det konkrete!
- Vær åpen på egne utfordringer



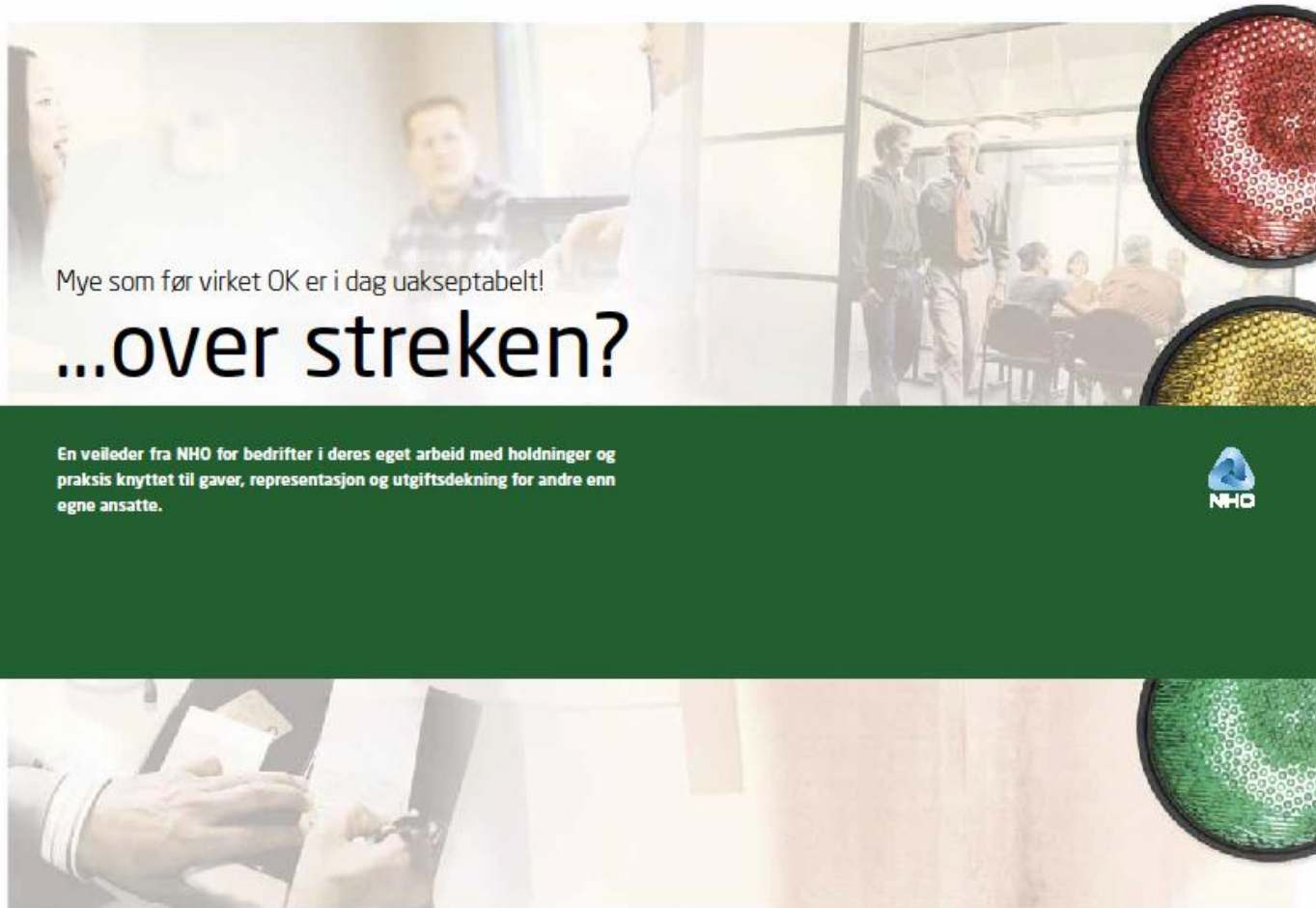
Velg de tre viktigste

1. Barnearbeid og tvangsarbeid
2. Lojalitet, habilitet, interessekonflikt og avtaler med nærstående
3. Taushetsplikt
4. Private interesser og handlinger
5. Immaterielle verdier
6. Kurssensitiv informasjon
7. Beskyttelse av personopplysninger
8. Korrupsjon og bestikkelser
9. Gaver og høflighetsgester
10. Hvitvasking
11. Verv, posisjoner og eierskap i ekstern virksomhet



Verktøy til utarbeidelse av etiske retningslinjer


Gaver, smøring og betalt tilrettelegging (facilitering)



Mye som før virket OK er i dag uakseptabelt!

...over streken?

En veileder fra NHO for bedrifter i deres eget arbeid med holdninger og praksis knyttet til gaver, representasjon og utgiftsdekning for andre enn egne ansatte.






http://www.nhoservice.no/getfile.php/Filer/Publikasjoner/over_streken_web.pdf

Verktøy forts

Gaver

Varer, tjenester, penger

 Er uakseptabelt	 Må vurderes nøye	 Er som regel greit
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Tenk særlig på:

- Hva er formålet med gaven?
- Er du i en tilbuds-/forhandlingssituasjon?
- Personlig - til selskapet?
- Forventes gjennytelse?
- Betydelig - ubetydelig verdi?
- Kunne vi gitt/tatt imot en gave av samme verdi?
- Hvilke etiske retningslinjer har mottaker?
- Er offentlig eller privat ansatt mottaker?
- Gis gaven skjult eller åpent?
- Løveres den hjem eller på jobben?
- Er gaven gitt til mange eller bare til en?
- Hvor ofte?

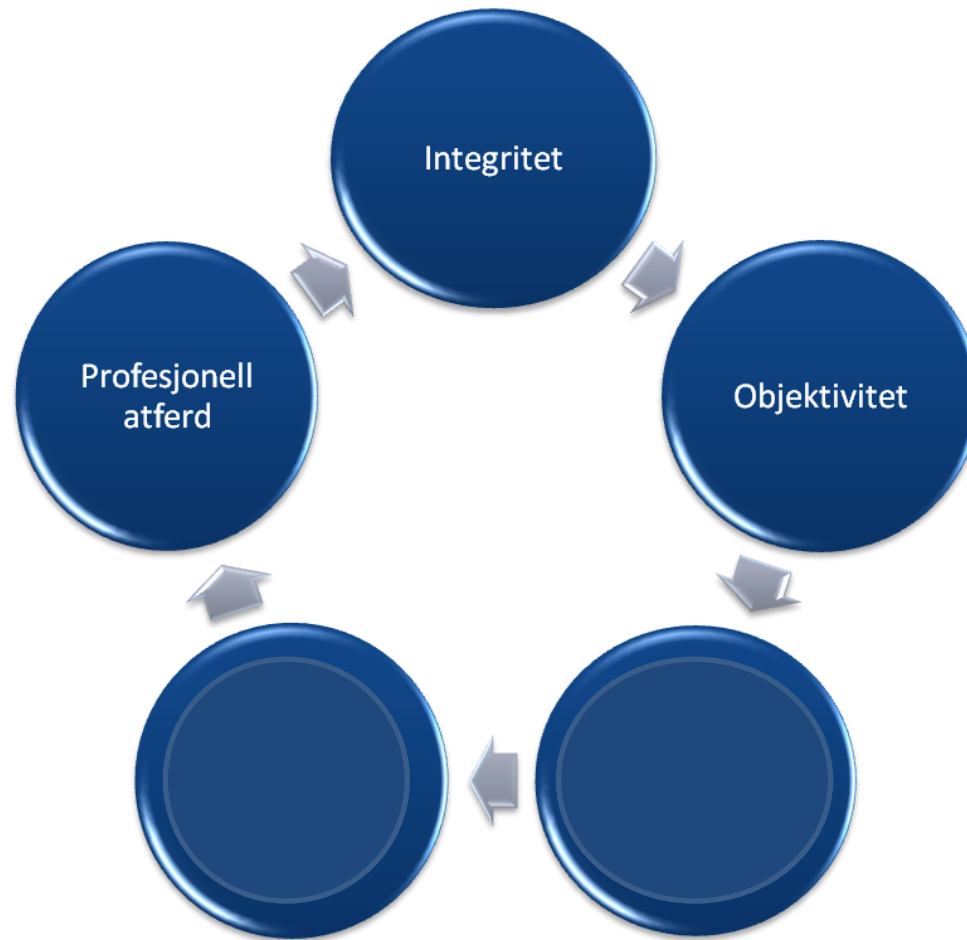
Bruk disse skjemaene til bevisstgjøring og arbeid med retningslinjer i egen bedrift. Klipp ut eksemplene i boksene til venstre, og lim dem inn i skjemaet der dere gjennom diskusjon finner at de hører hjemme. Skriv gjerne inn egne eksempler. Forstør skjemaet hvis det skal brukes i grupper.

Personlige gaver ved runde år og andre anledninger	Profilgaver av ubetydelig verdi	Gaver til selskapet ved store anledninger	Gaver med betingelser	Returprovisjon/kickback til privatperson	Takk for hjelpen-gaver
Ytelser i form av f.eks. arbeid på mottakers private eiendom/ materialer levert hjem	Loyalitetsbonus til ansatt som privatperson som del av et åpent fordelsprogram (fly/hotell)	Penger (og annet som lett kan innløses i penger)	Gaver av liten verdi, f.eks. en flaske vin eller blomster når du har holdt foredrag	"Konkurranser" med premier som kan betraktes som gaver	Gaver som kan påvirke i en tilbuds-/forhandlingssituasjon



Supplerende eksempler (dilemmaer) i det etterfølgende

Etiske dilemmaer for revisorer 1



IFACs nye regler / DnRs etikkregler

150.1 Prinsippet om profesjonell atferd pålegger revisor å følge lover og forskrifter og å **unngå enhver handling** som kan **svekke revisorprofesjonens omdømme**. Dette omfatter handlinger som en fornuftig og opplyst tredjepart med kjennskap til alle relevante opplysninger vil mene skader revisorprofesjonens gode omdømme.



7

Kan revisor

- være medlem av Frimurerlosjen, Rotary, Lions,?
- delta i daglig leders 60 årssdag hos klient?
- delta på generalforsamlingsmiddagen?
- holde avslutningsmiddag etter ferdigstilt årsoppgjør med økonomiavdelingen til klienten?
- tilby Skatteetatsrevisor/Finanstilsynet lunsj?
- bruke kopimaskin, frankering ... til private utsendelser
- motta 2 flasker rødvin for avholdt Rotary foredrag i arbeidstiden
- motta; 4 fl vin til samlet verdi 450 kr. fra klient på 50 årssdag – evt 1 flaske Cognac til samme pris?
- være med på klients invitasjon til landskamp i fotball på Ullevål med middag i loungen?
- være med på klients invitasjon til Danmark – Norge i København med reise og opphold dekket?
- være med på klients invitasjon til kostnadsfritt dykkekurs på Tjøme?
- være med på klients invitasjon kostnadsfritt seilkurs over en weekend.

Er "Inspeksjon" i utlandet nødvendig?

Syretesten mht akseptable handlinger

**Tåler det førstesiden på
en landsdekkende
avis?**



”Alt du kan spise og putte i munnen er ok”?

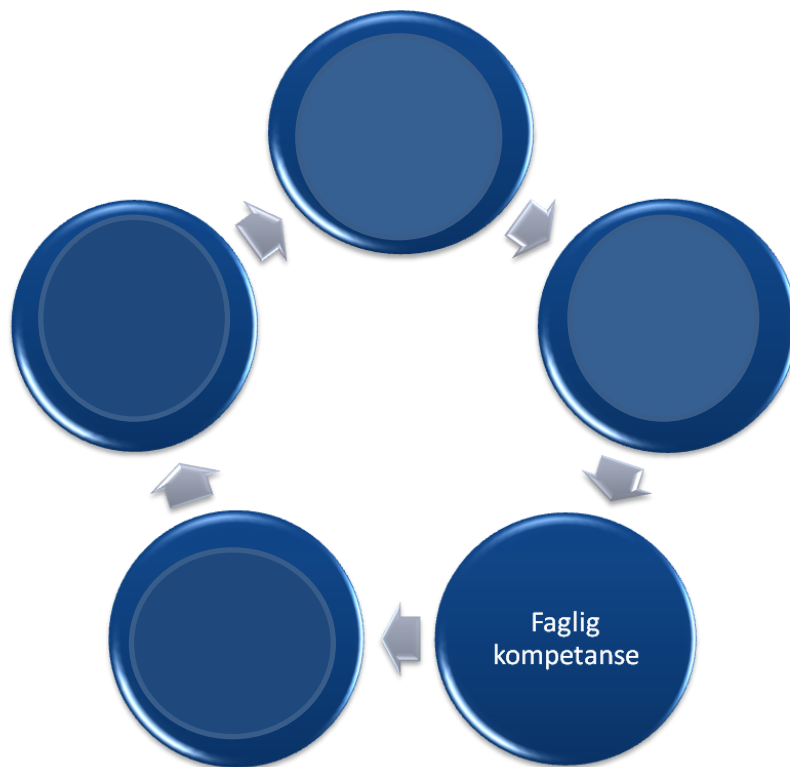
Dilemma – uakseptabel adferd?

Skal/kan jeg revidere regnskaper til en som driver på grensen av det lovlige?

Jeg synes også han driver en tvilsom og/eller uetisk virksomhet.



Etiske dilemmaer for revisorer 2



Faglig kompetanse

- E 210.7 Revisor må utelukkende påta seg å utføre tjenester som han er kompetent til å utføre
 - Det oppstår for eksempel en **egeninteressetrussel** i forhold til faglig kompetanse og tilbørlig aktsomhet hvis oppdragsteamet **ikke har eller kan opparbeide seg den nødvendige kompetansen for å utføre oppdraget på en tilfredsstillende måte.**
- E 210.8
 - Opparbeidelse av **tilstrekkelig forståelse av klientens virksomhet og kompleksitet, særlige krav** ved oppdraget, samt formålet med, arten og omfanget av arbeidet som skal utføres.



Dilemma Faglig kompetanse

Er det områder hvor du ikke vil eller kan påta deg revisjonen pga manglende kompetanse?

- Eks kraft/energiverk, bank, livsforsikring, kunstnere, idrettsutøvere,...
- Oljerelatert, Shipping, IFRS, Kommuner, EU prosjekter,

Riksrevisjonens Omorganiseringsprosjekt II i 1986.

An audit is an audit?



Samfunnsansvar

Etikkreglernes forord

Revisor har en viktig rolle som **allmennhetens tillitsperson** ved revisjon av årsregnskaper mv. Foruten et **samfunnsansvar** knyttet til at kapitalmarkedene og øvrige regnskapsbrukere skal ha tillit til revisors bekreftelser, har revisor også et ansvar overfor **revisorprofesjonen. Mistillit til én revisor kan svekke tilliten til hele profesjonen.** Revisorprofesjonen er avhengig av tillit fra omverdenen, og regler om etikk og etterlevelse av grunnleggende etiske prinsipper bidrar til å sikre denne tilliten.



**”Liten tue kan velte stort lass”
Forretningsetikk i søkelyset**

Fokus på 7 områder vedrørende samfunnsansvar

- Regnskapsregler
 - Pensjonsforpliktelser
- Overtidsbestemmelsesbrudd
- Misligheter og uregelmessigheter
- Skatteunndragelser
- Hvitvasking
- Revisorskifter
- Honorar



Samfunnsansvar - Regnskapsregler

Norske revisorer påvirket av Internasjonale standarder

- Internasjonale samfunn går over ende?
 - Bør vi stå mer på egne ben?
- Eksempel fra **pensjon**:
 - 1) Forpliktelser
 - 2) Eiendeler
 - "De reelle pensjonsforpliktelsene slik de er beregnet av aktuar har økt siden 2011, selv om regnskapstekniske regler gjør at bokført pensjonskostnad er redusert"
 - "Ved vurdering av pensjonsforpliktelser har en valgt, som for år 2010, å ikke inntektsføre tidligere balanseførte AFP-forpliktelser, selv om dette er anbefalt av regnskapstiftelsen"

- **Hvem er regnskapet til for?**
- **Men viktig med info/noteopplysning!**

Eiendeler		Egenkapital og Gjeld	
Overfinansiert pensjonsforpliktelser	60	Egenkapital	30
		Gjeld	30

Noter:

Netto pensjonsforpliktelse	200
Korridor	260

Samfunnsansvar - Overtidsbestemmelsesbrudd

CSR - revisors ansvar?

- Avdekkes brudd på overtidsbestemmelser.
 - ref Adecco.
- Forholdet fremgår av arbeidspapirer og er arkivert på klienten.
- Hvorledes behandles dette?
 - Konflikt med årsberetningens beskrivelse av arbeidsmiljø ?



Samfunnsansvar – Misligheter

Misligheter RL 5-1 & ISA 240

Revisor skal være mer proaktiv

- Hva gjør du med oppfordringen?
- Er revisjon blitt mer avstemming?
 - Hvor er den profesjonelle skepsis?
- Revisor fjernet seg fra å se på bilag?
 - Påpekning fra Riksrevisjonen
 - Ønske/nødvendig at revisor følger opp **røde flagg**
 - *"Ved utvalg – kan i hvert fall ta med de "røde flagg" på de stikkprøver som revisor likevel tar!"*



Uregelmessigheter Kontrollmetoder

Testing av Intern kontroll

”Agn”

”Verken etisk eller juridisk er det akseptabelt at noen forleder en annen til å begå normbrudd – enten det er en moralsk regel eller en straffelovsbestemmelse. Politiet skal for eksempel avsløre og forebygge lovbrudd – ikke invitere til dem”.



Elektronisk overvåking

- Hjemmesykepleierens, bussjåførens, elektrikerens, ... arbeidsdag
- Mobilbruk/mail
 - Inngående nei?
 - Kontroll utgående ok?
 - Arbeidsgivers betalte abonnement
- Innkreving årsavgift biler

Angiveri

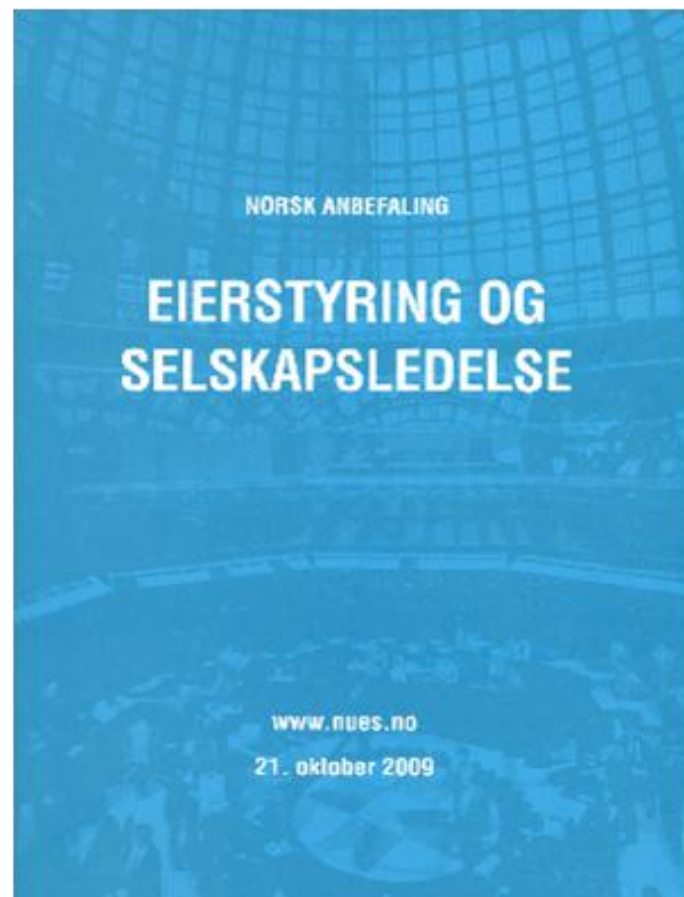
Hvor går grensen for brudd på Etikk og moral?



Uredelighet

Ledelsens håndtering?

- Eierstyring og selskapsledelse Kap 10:
- Styret bør årlig foreta en gjennomgang av selskapets viktigste risikoområder og den interne kontroll
- Formålet med risikostyring og intern kontroll er å håndtere, ikke eliminere, risikoer knyttet til vellykket virksomhetsutøvelse, ...
- Rapporteringen fra ledelsen til styret bør gi en balansert fremstilling av alle risikoer av betydning, og hvordan internkontrollsystemet håndterer disse risikoene.
- Styrets årlige gjennomgang
..... ledelsens rapportering til styret ..., som gjør det mulig for styret å foreta en samlet vurdering av kontrolltilstanden i selskapet og hvordan risikoene håndteres



Samfunnsansvar - uregelmessigheter

En gang langt tilbake på 70-tallet skrev Terje Nordby med Tramteatret det første kunstneriske uttrykket uansett medium om Norge som oljenasjon. Temaene var: Det politiske spillet om oljepolitikken, oljeselskapenes enorme makt og Norge som brikke i verdenskapitalismen.

Siden da har stat og oljebransje utvidet oljevirkksomheten til internasjonale farvann. Inspirert av Statoils uttalte mangel på begrensning, er vi stolte av å kunne invitere til seilas med supertankeren MT Neptun, fra Odalen til Angola.

PIA MARIA ROLL PRESENTERER:

SHIP O'HOI!

12. - 14. og 16. - 21. oktober, kl. 19.00
BLACKBOX TEATER | www.blackbox.no | Marstrandgata 8, Oslo
BILLETTER: www.billett-service.no eller tlf: 815 33 133
Spilles også på Trøndelag Teater 3. oktober - 23 november

Black Box Teater
oslo

Magdi Alandulesi
Anthony Barratt
Catherine Haanes
Elisabeth Egseth Hansen
Janne Heltberg
Nigel Krishna Iyer
Sabina Jacobsson
Trond Peter Stamsø Munch
Svein Inge Neergård
Terje Nordby
Laurent Ravot
Pia Maria Roll
Stefan Schrøder
Jon Platou Selvig
Hooman Sharifi

Samfunnsansvar - uregelmessigheter

**Etikk, antikorrupsjon og internkontroll
Oslo, 7. mars 2012**

Kommunal- og regionaldepartementet,
Transparency International Norge,
Kommunesektorens Etikkutvalg og KS

**”Det er typisk norsk å ikke være
korrupt”**

**- en ironisk vurdering av dagens
tilstand og en appell til alle om å
bekjempe korrupsjon.**

Maktkritisk. Mistroen til demokrati-
et løper som en rød tråd
gjennom teaterhøsten.

Tar demokrati- debatten



Kommentar
Therese
Bjørneboe

Teateranmelder

På vei fra København, hvor jeg har sett Christian Lollikes *Manifest 2083*, leser jeg om en dansk regissør som lager en teaterversjon av Leni Riefensthalts propagandafilm *Viljens triumf*. Hensikten er å undersøke om filmens estetikk har likhetstrekk med retorikken i dagens medier og politikk.

Regissør Tue Biering vil lage politisk kunst, og han er ikke alene.

I krisetider finner teatret tilbake til indignasjonen og engasjementet. Her hjemme ser man også en slik tendens. Flere av høstens forestillinger dreier seg om økonomi, maktforhold, og Norges rolle i verden.

Oljeeventyret

Det klareste eksemplet er Pia Maria Roll og Hooman Sharifis *Ship O'Hoi!* En «teaterdokumentar» om oljeindustrien, som er lagt opp som en reise i tid og rom. Først tilbake til 70-tallet, da det norske oljeeventyret begynte, og Tramteatrets *Deep Sea Thriller*, som hadde premiere noen dager etter utblåsningen på Bravo-plattformen (1977).

I andre del er vi i internasjonalt farvann, om bord på supertanker MS Neptun, som tar oss med til oljediktaturer som Gaddafis Libya, Aserbadsjan og Angola. Og på hvert stopp får vi vitnesbyrd om regimene.

I 2020 vil Statoil hente 25 prosent av inntektene fra Angola, ifølge en sjef i selskapet som er med i oppsetningen.

Korrupsjonsjeger

Bestikkløser er et viktig tema i *Ship O'Hoi!*, hvor det medvirker en korrupsjonsjeger, Nigel Krishna Iyer. Han viser oss bankutskriftene av transaksjoner mellom Norge og såkalte skatteparadis. «Hva om FN iverksatte et raid mot de hemmelige

bankboksene alle skatteparadisene?», spør Iyer mot slutten av forestillingen.

Ship O'Hoi! er en form for «gammeldags» opplysningsteater. Den gir ikke svar eller «fasit». Men den knytter an til en demokratidebatt som løper som en rød tråd gjennom denne høstens mest debattvekkende forestillinger.

I en oppsetning av *En folkefiende* i Berlin, har Thomas Ostermeier gjort Ibsens stykke til en kommentar til sannhetens vilkår i et nyliberalistisk samfunn, preget av hensynsløs jakt etter økonomisk gevinst. I denne oppsetningen er Stockmann en ung og nyetablert lege, som spiller i et «kjellerband». Men på slutten av forestillingen er det vanskelig å tro at Stockmann klarer å motstå presset fra omgivelsene.

Denne helgen vises *Manifest 2083* som gjestespill i Oslo. Etter at uenigheter om prosjektet skal ha vært en medvirkende årsak til at Kai Johnsen gikk av som kunstnerisk leder ved Dramatikkens hus. Et tysk teaterprosjekt basert på Behring Breiviks tale i retten, ble tidligere denne uken flyttet fra Nationaltheater Weimar til en lokalt kino, fordi teatret hevdet at det ikke kjente til innholdet.

Regissør Milo Rau benekter at det ligger spekulative hensikter bak, og sier at det skandaløse ved Behring Breiviks forklaring i retten, er at menningene hans er så utbredte. Rau henviser til den manglende religionsfriheten i Sveits, og forbudet mot å bygge moskeer.

Motoffentlighet

Hans mål med forestillingen er å få personen Behring Breivik til å rykke i bakgrunnen, og på scenen blir teksten lest av en tyrkisktysk kvinne, Sascha Ö. Soydan. En av de tyske kritikerne skriver at det først er gjennom å høre talen i retten, man blir klar over at Behring Breivik spekulerer i politiske stemninger gjennom uttrykk som å være «fremmed i eget land» og mistilliten til demokratiet.

Teatret kan fungere som en motoffentlighet ved å ta i behagelige tema. Og den «forlengst begravde troen» på politikken og demokratiet, er ett av de mest brennbare og tabubelagte.

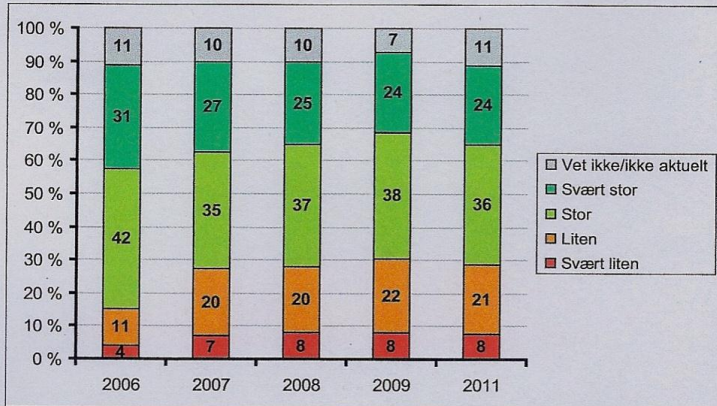
Samfunnsansvar – Skatteunndragelser

Aktuelt

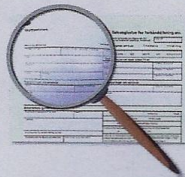
Skatteunndragelse og oppdagelsesrisiko

Kriminalitets- og sikkerhetsundersøkelsen i Norge (KRISINO) for 2011 viser at 29 prosent av virksomheter med ansatte tror det er liten eller svært liten risiko for å bli oppdaget ved unndragelse av skatt og avgift. 60 % svarte at oppdagelsesrisikoen er stor eller svært stor. Det er store forskjeller mellom bransjene. Bransjene som mener oppdagelsesrisikoen er lav eller svært lav, er bygg- og anleggsbransjen (41 %) og restaurantbransjen (37 %).

Skatteunndragelser – opplevd oppdagelsesrisiko



Holdninger – etikk og moral – er den enkeltårsak flest oppgir som barriere mot å foreta skatte- og avgiftsunndragelser. Derne st kommer intern kontroll i virksomheten og en kritisk regnskapsfører eller revisor. Effektive kontroller fra skatte- og avgiftsmyndighetene kommer først på fjerde plass, langt bak de tre øvrige.



- 29%: Liten risiko for å bli oppdaget
 - Bygg- og anlegg og restaurant
- 60%: Stor oppdagelsesrisiko

- Barrierer:
 - Holdninger – etikk og moral
 - Intern Kontroll
 - Kritisk regnskapsfører eller revisor
 - Effektive skatte- og avgiftsmyndigheter

Ny BI konferanse 7. november 2012!

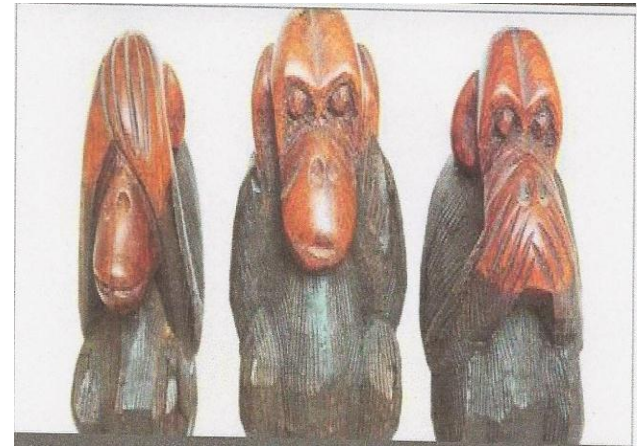
Disse avslører korrupsjon

Journalister	24%
Offeret	20%
Bostyrer	9%
Skattemyndigh.	9%
Banken	6%
Politiet	6%
Ekstern revisor	4%
Internkontrollen	3%
Børsen	3%
Andre	16%



Varsling

- Vanskelig område
 - ville du gjort det om igjen?
- Flest kvinner som varslere?
- Avdekking av interne misligheter:
Varslere står for over 40 %
- Ansatt som henvender seg til revisor?
- **USA Dod Frank Act**
 - Belønning til varsleren hvis brudd på SEC bestemmelsene;
Ikrafttreden 12.8.2011



Hvitvasking

”Minelagt farvann”

Straffeloven § 317

HVITVASKINGSLOVEN

§ 2. Definisjoner

§ 4. Rapporteringspliktige

..... i utøvelsen av deres yrke

....statsautoriserte og registrerte
revisorer

§ 17. Undersøkelsesplikt Dersom
rapporteringspliktige har **mistanke ...**

§ 18 Rapporteringsplikt .. ikke avkrefter
mistanken, **skal** ..

§ 21. Forbud mot å avsløre undersøkelser,
rapportering eller etterforskning

§ 28. Straff



Revisorskifter

”Ingen menneskerett å ha revisor” ?

- Frasi seg oppdrag og uønsket at ny påtar seg oppdraget
- Seleksjon – restaurant, ...

”Heller konsulenttenester”

➔ Profesjonens omdømme!

Revisjonsplikt



Dilemma Honorar

Honorar – anbud

**”Dette er
profesjonens viktigste
etiske dilemma”
”DnR må ta tak i det”**



Fra Medlemsnytt nr. 3/2012 6.7.12:

Markedsutviklingen

- vært betydelig press på honorarene i den **øverste delen av markedet**.
- honorarpresset nå er **betydelig også i SMB markedet**.
- stadig flere små og mellomstore bedrifter velger å legge revisjonsoppdraget ut på **anbud**,
- **mange revisorer nå går aktivt på andre revisorers klienter med tilbud om 20 – 30 % reduksjon av eksisterende revisors honorar**.
- stilles spørsmålet om det ikke nå er en **overkapasitet** i markedet.
- finne på å selge høy kompetanse på billigsalg?
- sikre at vi i alle fall har et antall revisjonsklienter som basis for virksomheten vår også i fremtiden?
- samme utviklingstrenden **også internasjonalt**
- Det er selvsagt **ingen som kan nekte noen å underby konkurrentene** for å skaffe seg nye kunder.
 - Det skjer i mer eller mindre grad i **alle bransjer**
- forsterker vi inntrykket som mange allerede har av revisjon som en **”comodity”**

Dilemma Honorar

- Konkurrerende revisor tilbyr revisjonshonorar 30% lavere enn nåværende revisor
- Nåværende revisor reduserer derved også honoraret med 30%
 - Hvilken begrunnelse kan nåværende revisor gi sin mangeårige klient?
 - Ville du redusere honoraret?



Få anbud på 1-2-3!

Spar tid og penger med anbudstjenesten MittOppdrag.no!

1. Legg inn oppdraget
2. Motta anbud fra leverandørene
3. Velg leverandør

REGISTRER OPPDRAG

Oppsummering

”Din viktigste arbeidsplass er ditt eget innvendige landskap. Og din viktigste arbeidsoppgave der er å sørge for at det landskapet har et visst format!”

Karsten Isachsen